

Десяте листопада

Класна робота

Дієприслівник. Творення

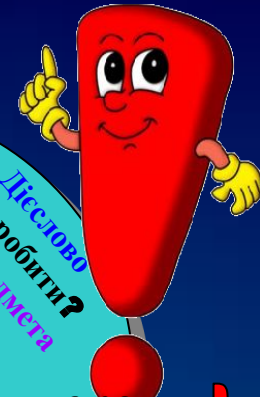
і вживання

дієприслівників.

Дієприслівниковий

зворот.

САМОСТІЙНІ-6
?
лекс.знач.
член реч.
СЛУЖБОВІ-3

Форми (дієслівні утворення):

Числівник
Скільки? Котрий?
Який?
Число, к-сть

Займенник
Хто? Що? Який?
Чий? Скільки?
Вказує на предмет, ознаку,
кількість, але не називає
його

Дієслово
Що робити?
Дію предмета

Прикметник
Який? Чий?
Ознака предмета

Іменник
Хто? Що?
Предмет

Прислівник
Де?
Як? Коли?
Вказує дію, предмет

Прийменник
- Поєднує іменні част. мови з
іншими словами;
- вказує на місце, час

Частка
- вираж. додаткові смисл. віднош.;
- утворює грамат. норми

Вигук
Виражає почуття, звуконаслідування,
привітання

Сполучник
Поєднує ОЧ,
част. скл.речення

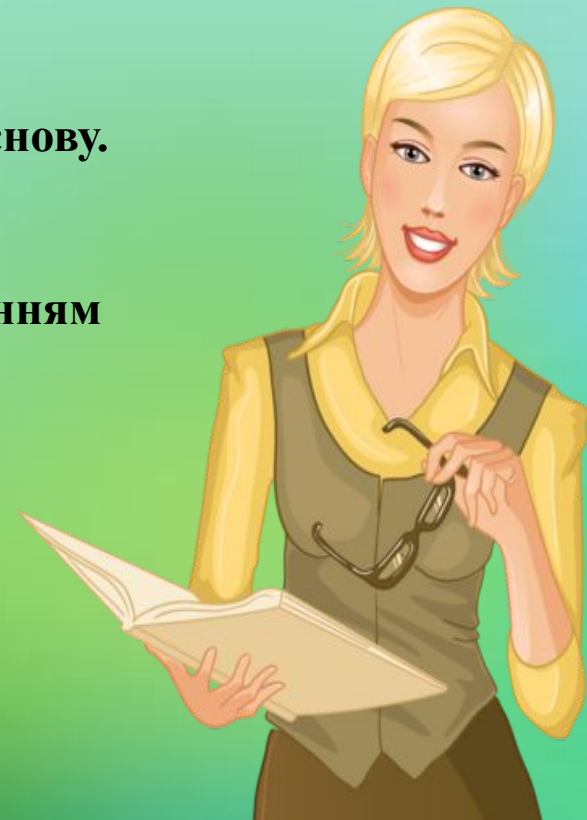

*Переступаючи одна через
одну, хвилі кидались на берег.*

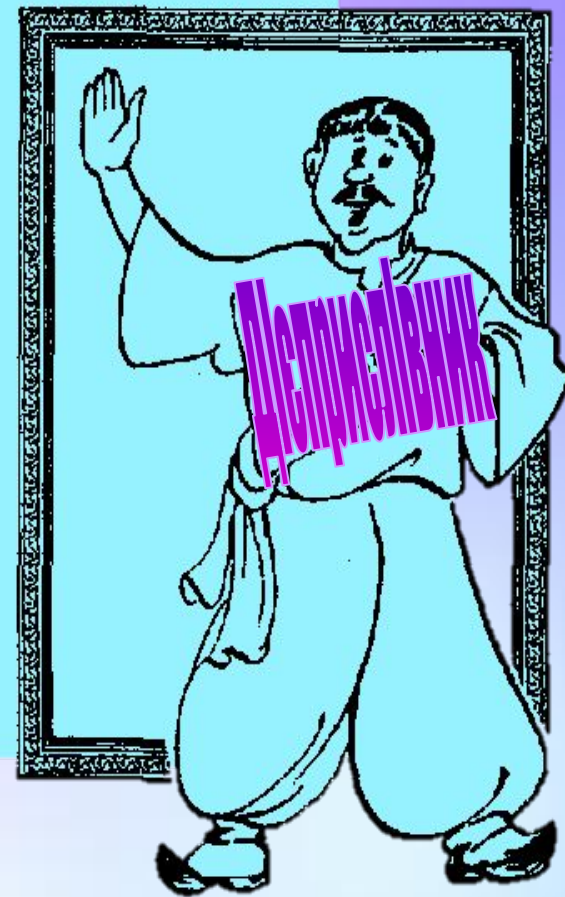
Переступаючи одна через одну, хвилі кидались на берег.

- Запишіть речення.
- Визначте в ньому граматичну основу.
- Яке слово вказує на основну дію предмета?
- Яке слово доповнює своїм значенням дію?
- Яким членом речення це слово виступає?
- На яке питання відповідає?

Дієприслівник — це особлива незмінювана форма дієслова, яка називає додаткову (другорядну) дію (чи стан) порівняно з основною дією того самого предмета і відповідає на питання **що роблячи?, що зробивши?** . Пишучи, люблячи, написавши

- Сформулюйте правило: яка форма дієслова називається

ДІЄПРИСЛІВНИКОМ

Дієприслівник відповідає на питання

що роблячи? (недоконаний вид)

що зробивши? (доконаний вид)

*Не псуйте дні, **шукаючи** життя,
але живіть **палаючи**, і вас
землі.*

С. Горлач

*Так шкода кожної хвилини,
Що порошинкою пролине скорить забуття*

І зникне в прірві забуття,

***Лишивши** жаль і каяття.*

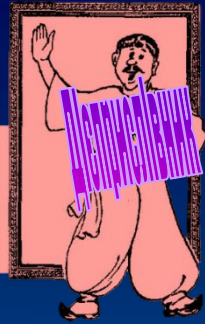
Олександр Олесь

Зверніть увагу, що

дія, названа дієсловом-присудком і дієприслівником, завжди виконується одним і тим самим діячем, який називає підмет.

Діє +

прислівник

Дієслова

Прислівника

Вид

Морфологічні ознаки

незмінний:
відкидаючи,
трапляючись,
переповівши

Доконаний
проживши,
пройшовши

Недоконаний
живучи, ідучи

Синтаксична роль

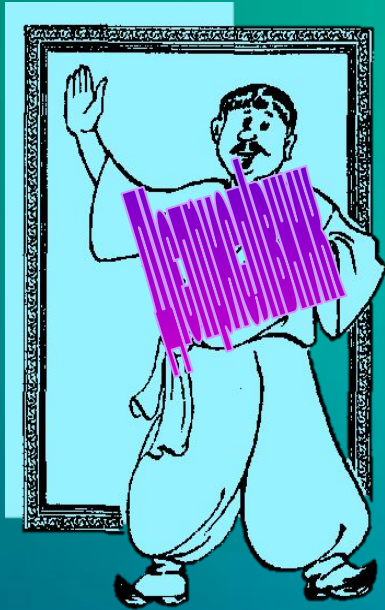
Час (лише два)

може мати залежні слова
(іменник, займенник, прислівник)
спланувавши (як?)
вдало (що?)
роботу

Теперішній
знаючи

Минулий
знавши

Виконує роль **обставини**
Пройшовши півдороги, повеселів (часу);
З одного місця люди переходили на друге,
шукаючи волі (Панас Мирний) (мети);
Задумався, загадавши щось (причини),
а також умови, способу дії.

Подібно до прислівника, **дієприслівник** не змінюється. Як і прислівник, **дієприслівник** у реченні виступає **обставиною** (разом зі словами, що до нього належать).

Дієприслівники бувають

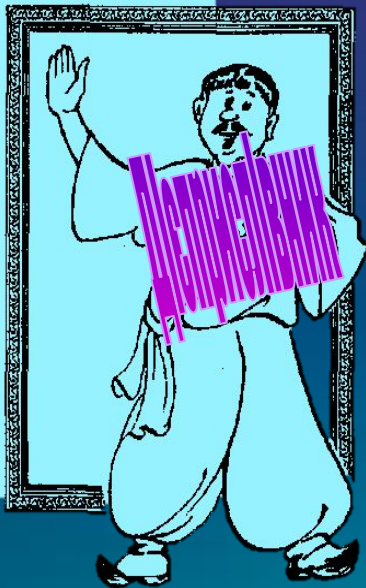
доконаного
прибігши
прилетівши

і

недоконаного
аплодуючи
стукаючи

ВИДУ

Увага

Слід відрізняти дієприслівники недоконаного виду від близьких за звучанням активних дієприкметників у Н. (З.) відмінку множини, які відповідають на питання **які?** й мають закінчення **і**, наприклад:

Десятки прожекторів з валу вдарили промінням, засліплюючи наступаючі війська (О.Гончар).

Примітка: дієприслівники вживаються лише тоді, коли в реченні до одного діяча відноситься щонайменше дві дії.

Дієприслівник разом із залежними словами утворює **дієприслівниковий зворот**, який у реченні виступає обставиною. На письмі виділяється комами, а у вимові — інтонацією.

*Гори, розлігшись під небом високим,
Сонцю підклали паруючу спину.
Вітер притомлений, взявшись у боки,
Спочити присів на стареньку ялину.*

К. Мандрик

Зроби висновок!

У реченні дієприслівниковий зворот виступає обставиною. На початку речення або в кінці його він виділяється з одного боку, а в середині — з обох боків комами, у вимові — інтонацією.

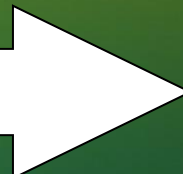

ДПРСЛ. ЗВОРОТ -
це
ДПРСЛ. + З.С.

[]

,

ДПРСЛ. ЗВОРОТ

.!?

ДПРСЛ.ЗВОРОТ

,

[]

.

[]

,

ДПРСЛ.ЗВОРОТ

,

[]

.

Запишіть речення

A dark, stormy night scene. A large, full moon is visible in the upper right corner, partially obscured by dark, heavy clouds. A bright lightning bolt strikes down from the clouds in the upper left. In the center, two white swans are swimming on a dark, rippling lake. The background shows a dark, silhouetted forest. The overall atmosphere is mysterious and dramatic.

Під темним небом затривожився, загудів ліс, закипіло
листя на ньому, деревам чогось захотілося бігти, але вони
не знали, куди податися, й, **стогнучи**, металися на всі боки.

М.Стельмах

Один дієприслівник, що стоїть на **будь-якому** місці в реченні стосовно дієслова-присудка, **виділяється комами**; якщо він означає **додаткову дію**, яка вказує на **час, причину, умову** тощо (а не спосіб дії).

Один дієприслівник, що стоїть після дієслова і має значення обставини **способу дії**, **комою не виділяється**:

Раділи люди встаючи.

Опрацювання теми

- Якщо два чи більше дієприслівникових звороти стоять поряд, вони є однорідними обставинами, тому між ними ставимо кому: *А вдалині, згубившись у полях, тонучи в тополях, на Білу Церкву пролягає шлях (М. Луків).*
- Кому не ставимо, якщо дієприслівникові звороти з'єднані неповторюваним сполучником: *Балансуючи в човнику і підтримуючи рівновагу веслом, Василько витягав ятері (Ю.Збанацький).*

Дієприслівникові звороти-фразеологізми, які стоять після дієслів, комами не виділяють:

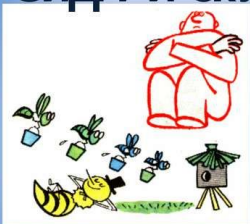
Сидіти склавши руки.

Якщо виражений фразеологізмом дієприслівниковий зворот стоїть перед дієсловом-присудком, його виділяють комою:

Склавши руки, сидіти.

Сидіт и склавши руки

Нічого не робити

У тестах до ЗНО є речення, в яких допущено помилки при вживанні дієприслівників. Як правило, це речення без підмета, або основна і додаткова дія не стосуються однієї особи.

Виправити їх можна, замінивши недоречний зворот підрядним реченням чи узгодивши дії і особу.

Приклади: ***Відчинивши вікно, мені стало холодно.***

Немає підмета та основної дії-дієслова.

Відчинивши вікно, я змерз.

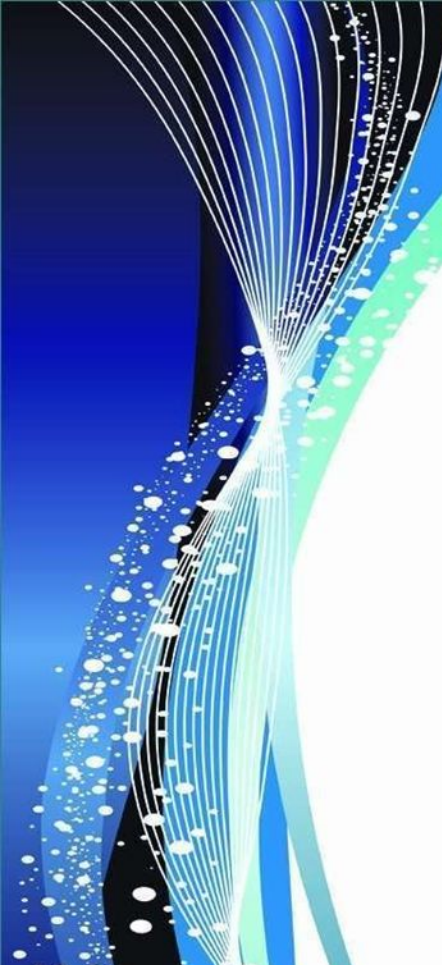

Потрібно бути обережними і при вживанні дієприслівникового звороту в безособових і неозначено-особових реченнях, тобто реченнях, що не містять підмета.

Прикладом такої помилки може бути наступна синтаксична конструкція:

Закінчивши школу, випускників розподілили працювати на завод

У безособовому реченні дієприслівник може бути включений наступним чином

На їх прекрасні особи можна дивитися годинами, не відриваючи очей

У цьому випадку всі граматичні норми будуть дотримані, оскільки особа, яка вчиняє як головну, так і побічну дію, відсутня. Можна використовувати його і в певно-особистих реченнях, тобто в тих, що містять підмет, виражене особистим займенником першої чи другої особи (*я, ми, ти, ви*). Наприклад;

Мені потрібно зробити цю роботу якнайшвидше, використовуючи всі можливі матеріали

Тренувальні вправи. Перебудуйте речення, замінюючи частину складного речення дієприслівниковим зворотом

Після того як шахіст зробив перший хід, він уже не сподівався на виграш.

Учні впевнено розв'язували задачі, тому що добре підготувались до контрольної роботи.

Якщо не знаєш точного значення слова, звернись до тлумачного словника.

Розкрий орфографічний словник, коли сумніваєшся в написанні слова.

Якщо зустрінеш слово іншомовного походження, візьми словник іншомовних слів.

Відредагуйте речення

*Спускаючись з гори, у мене зламалась лижа.
Міліціонер зупинив перебігаючого на червоне
світло пішохода.*

Йдучи по коридору, двері прочинилися.

Увійшовши в ліс, сонце сіло.

*Простягнувши руку по ягоди, з куща почулося
шипіння.*

*Підбігаючи до фінішу, нам аплодували глядачі.
Здавши прочитану книжку, бібліотекар
порадив мені нову*

ВИКОНАННЯ ВПРАВИ 294

294 Перепишіть. Розставте пропущені розділові знаки.

1. Краще вмерти біжачи, аніж жити гниючи (*Іван Багряний*).
2. Раділи люди встаючи (*Т. Шевченко*).
3. Співає українець воюючи. Співає журачись. Співає хату муруючи (*О. Ільченко*).
4. Люд похнюпивсь зажурившись (*Б. Грінченко*).
5. І никла щулячись біда (*М. Самійленко*).
6. Навчаючись не дай думкам заснути (*Фірдоусі*).

❖ Дієприслівники підкресліть як члени речення.

❖ Поясніть, як ви розумієте рядок з поезії Ігоря Муратова: « *Міцнію беручи. Віддавши, багатію* ». Поясніть уживання в цих реченнях розділових знаків.

Знайдіть обставини, виражені дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, поясніть розділові знаки при них або їх відсутність.

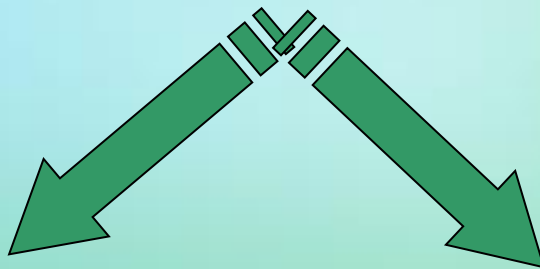
1. *Отак сплелись життя і пісня, переливаючись в одне (Б.-І. Антонич).*
2. *Сонце, досхочу накупавшись у хмарах і блакитних ополонках, струсонulo на сніги вінець проміння, кинуло на небосхил бузкові барви і легко впаялось у промерзлий край землі (М. Стельмах).*
3. *Напрудившись у квітні, перецвівши у маю, йдуть дерева передлітні в повінь лагідну свою (М. Рильський).*
4. *Плавці мчали до берега, захиляючись водою, пробиваючись крізь кригу (Ю. Яновський).*
5. *Дівчина, стрепенувшись, підвела голову (О. Гончар).*
6. *Одарка як різала ножем хлібину, притиснувши до грудей, так і держить її отетерівши (Гр. Тютюнник).*
7. *Знітившись, я стаю на поріг (М. Стельмах).*
8. *Раділи люди встаючи (Т. Шевченко).*
9. *За вікном розсипаючись котилась зоря (М. Стельмах).*

не

з дієприслівниками

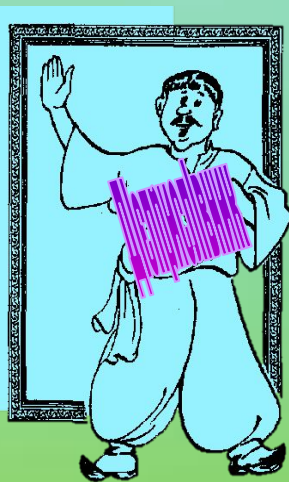

пишеться

завжди окремо

разом

якщо *не* є часткою: *не виконуючи, не сказавши, не зважаючи.*

тоді, коли *не* становить частину кореня слова (дієприслівник без *не* у таких випадках не вживається): *нехтуючи, неволячи, ненавидячи.*

УСВІДОМЛЕННЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

РОЗПОДІЛЬНИЙ ДИКТАНТ

Дієслівні форми записати у дві колонки: у першу - дієслова, у другу - дієприслівники.
Аргументувати свій вибір.

Зробити словотвірний розбір таких слів:
розказавши, пишучи, змальовуючи.

Скласти **3 - 4** речень, використовуючи дієприслівники.

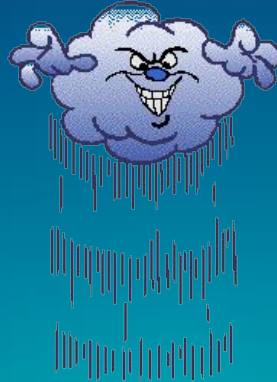
Писати, говорити, надихаючи, читають, розклавши, зачарований, стоячи, налетівши, проводячи, оголосити, завітчаний, шануючи, вилито, зриваючи, зберегти, несучи, потерпівши, прикріпивши.

Дібрати антоніми до слів: говорити, прикріпивши, зберегти.

Дієприслівник

ВИД

Доконаний

Недоконаний

(Що зробивши?)

(Що роблячи?)

заверш. ДОДАТКОВА ДІЯ

незаверш.

Н.Ф.Д. ДОК.ВИДУ +
- ВШИ(-ШИ)
(згадати –
згадавши)

ДІЄСЛ.ТЕП.Ч.
НЕДОК.В. +
**- УЧИ(-ЮЧИ),
- АЧИ (-ЯЧИ)**
(кажуть – кажучи)

- Писати – пиш **уть**+ **учи**= пишучи
- Малювати – малюють + **ючи**= малюючи
- Любити – любл **ять** + **ячи**= люблячи
- Бачити – бачать + **ачи**= бачачи
- **Прочита** ти + **вши**= **прочитавши**
- Пробіг ти + ши = пробігши

ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ

(Користуючись схемою, з'ясуйте, які ознаки дієслова і які ознаки прислівника має дієприслівник)

ДІЄСЛОВО

ДІЄПРИСЛІВНИК

ПРИСЛІВНИК

- 1. Близьке лексичне значення.**
 - 2. Спільна основа.**
 - 3. Однаковий вид (доконаний, недоконаний).**
 - 4. Має залежні слова.**
 - 5. Незмінне слово.**
 - 6. У реченні виступає обставиною.**
-

Пояснення питання **20**
Граматичну помилку допущено у
рядку

<https://www.youtube.com/watch?v=zBjaLeZJN9w>

Типова помилка в реченні.
Дієприслівниковий зворот
Відеорепетитор

<https://www.youtube.com/watch?v=-tg2d4xzUis>

ЗВНО

Завдання
попередніх
років

Самостійні
частини мови

Дієприслівник

1. Граматична помилка допущена в реченні

А Не взявшись за сокиру, хати не зробиш.

Б Згадуючи зміст твору, пригадалася цікава фраза, сказана головним героєм.

В Зима тікає, підібравши поли.

Г Будь ласка, не смітіть, коли ви перебуваєте на вокзалі.

Д «Я лиш каву варю!» — сказала я, не глянувши на нього

2. Граматичну помилку допущено в реченні

А Відшукавши в Інтернеті інформацію, я зміг підготувати доповідь.

Б Безмежно зрадівши, Оксана закружляла в танку.

В Читаючи цей роман, у моїх очах з'явилися сльози.

Г Листки, кружляючи й шарудячи, падають додолю.

3. Граматичну помилку допущено в реченні

А Якщо будемо наполегливо тренуватися, ми переможемо.

Б Наполегливо тренуючись, нас не полишає віра в перемогу.

В Ми наполегливо тренуємось, і тому нас не полишає віра в перемогу.

Г Нас не полишає віра в перемогу, бо ми наполегливо тренуємося.

4. Граматично правильне продовження речення подано в рядку

А Виходячи з дому, ... → захлопнулись двері.

Б Зробивши уроки, ... → мене попросила допомогти бабуся.

В Зробивши уроки, ... → я йду гуляти.

Г Готуючись до іспитів, ... → велику роль відіграють тренувальні вправи.

5. Не можна замінити дієприслівниковий зворот підрядним обставинним у реченні

А Штовхаючись і поспішаючи, виходили пасажери на берег.

Б Працюючи в саду, ми веселились.

В Він писав своє Євангеліє, ознайомившись з трьома іншими, тому опускав деякі подробиці.

Г Засинаючи, я чув, як батьки знову почали сперечатися, і в свій сон захопив материні сльози.

Д Ішов неквапною ходою, дивлячись просто вперед, виставивши сонцеві кулясте мудрецьке чоло.

6. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

А Він уважно приглядався до всього, що було внизу.

Б А небо, навпаки, залишалось високим і чистим, і в тій височині розкошланими клаптями вати плавали **не/великі** хмарки.

В Дим від вогнищ тягнуло в долину, але він не стелився пасмами, а зразу ж піднімався **до/гори** підфарбовуючи все **не/баченою** досі прозоро-блакитною аквареллю.

Г Птах мав (...) зір і добре бачив, як люди збивалися з ніг, поралися по городах, згрібаючи на купи сухе картоплиння та спалюючи його разом із зів'ялим листям.

7. Граматично правильне закінчення речення «Читаючи «Зачаровану Десну» О.

Довженка...»

- А перед нами постає світ дитинства
- Б ви збагачуєте своє мовлення
- В звертається увага на багатство мови
- Г збагачується ваше мовлення
- Д збагачується ваша уява.

8. Граматично правильне закінчення речення «Приїхавши до Криму,..»

- А перед вами раптово розпросториться лазурове море.
- Б згадуються неперевершені поезії Адама Міцкевича.
- В згадуються неперевершені сонети Івана Франка.
- Г мене відразу захопив п'янкий аромат олеандрів.
- Д дітлахи швидко засмагли під лагідним сонцем.

9. Неправильно побудовано речення

А Слухаючи доповідь однокласниці, ми робили деякі нотатки.

Б Ще не ходячи до школи, мама читала мені вірші Марійки Підгірянки.

В Створюючи виставу, режисер суттєво осучаснив текст класичної п'єси.

Г Побачивши в магазині нову енциклопедію, я захотів її переглянути.

10. Відокремленою обставиною можна замінити підрядне речення в рядку

А Сергій був дуже задоволений, що поборов своє хвилювання.

Б Коли згадую улюблені пісні, ноги самі пускаються в танок.

В Лиш ми вирушили в дорогу, став накрапати дрібненький дощик.

Г Коли згадую улюблені пісні, ноги самі пускаються в танок.

11. Граматичну помилку допущено в реченні

- А Коли ми проходили повз вежу, годинник пробив шосту.
- Б Проходячи повз вежу, годинник пробив шосту годину.
- В На годиннику була шоста, коли ми проходили повз вежу.
- Г Годинник пробив шосту, а ми тільки проходили повз вежу.
- Д Проходячи повз вежу, ми почули бій годинника.

12. Граматично правильне речення можна утворити,
якщо до фрагмента «Оглядаючи експозицію музею, ...»
додати

А екскурсоводом було наведено невідомі факти про неї.

Б усі експонати вразили нас своїм різноманіттям.

В уважно слухайте гіда, робіть короткі записи.

Г наші знання з історії були дуже доречними.

Д це чудова можливість поринути в минуле.

Знайдіть обставини, виражені дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, поясніть розділові знаки при них або їх відсутність.

1. *Отак сплелись життя і пісня, переливаючись в одне (Б.-І. Антонич).*
2. *Сонце, досхочу накупавшись у хмарах і блакитних ополонках, струсонulo на сніги вінець проміння, кинуло на небосхил бузкові барви і легко впаялось у промерзлий край землі (М. Стельмах).*
3. *Напрудившись у квітні, перецвівши у маю, йдуть дерева передлітні в повінь лагідну свою (М. Рильський).*
4. *Плавці мчали до берега, захиляючись водою, пробиваючись крізь кригу (Ю. Яновський).*
5. *Дівчина, стрепенувшись, підвела голову (О. Гончар).*
6. *Одарка як різала ножем хлібину, притиснувши до грудей, так і держить її отетерівши (Гр. Тютюнник).*
7. *Знітившись, я стаю на поріг (М. Стельмах).*
8. *Раділи люди встаючи (Т. Шевченко).*
9. *За вікном розсипаючись котилась зоря (М. Стельмах).*

Домашнє завдання

- 1. Виконати тестові завдання за презентацією
- 2. Написати вправу за презентацією (слайд 40.)